

УДК 371

Боталиева У.А., Абышалиев К.Б.

К.Тыныстанов ат. ЫМУ

АТА-ЭНЕЛЕРДИ ПЕДАГОГИКАЛЫК ЖАКТАН АГАРТУУНУН ИНСАНДЫН ӨНҮГҮҮСҮНДӨГҮ ЖАНА КАЛЫПТАНУУСУНДАГЫ РОЛУ

Макалада балдарды келечекте коомго пайдалуу ишмердүүлүккө жана турмушка даярдоодо, ар тараптан өнүккөн инсан катары тарбиялоодо ата-энелердин педагогикалык билимин, маданиятын жогорулатууга карата мектепте жүргүзүлүчү иш-чаралар тууралуу айрым маселелер каралган.

Улам барган сайын өнүгүп жаткан илимий-техникалык жетишкендиктер, маданияттын тез жана гармониялуу өнүгүүсү коомдун башкы өндүргүч күчү жана эң жогорку байлыгы катары адамдын калыптануусунда жаш муундарды тарбиялоого жаңыча инновациялык мамилелерди талап кылууда.

Аны иш жүзүнө ашырууда мектептин, үй-бүлөнүн, коомчулуктун кызматташтыгы маанилүү роль ойнойт. Мындай өз ара аракеттин алдыңкы тажрыйбасына төмөнкүдөй белгилер мүнөздүү болуп саналат. Мектепте жана үй-бүлөдө тарбия берүү айлана-чөйрөсүндө педагогикалык таасир берүүнүн бирдиктүүлүгүн камсыз кылуу үчүн, башкача айтканда, бир бүтүн үзгүлтүксүз процесске айлануу үчүн барган сайын бири-бирине шайкеш келип, бири-бирин толуктап турушу зарыл.

Үй-бүлөдөгү жана мектептеги тарбиянын айкалышы балдардын ар тараптан гармониялуу өнүгүшүнө көбүрөөк көмөк берери талашсыз. Тарбиялоонун натыйжалуулугунун жогорулоосу чоң даражада үй-бүлөнүн, мектептин, коомчулуктун окуучуларга койгон талаптарынын биримдигине жана шайкештигине жараша болот. Ошентип, окуучулардын үй-бүлөдөгү тарбиясына таасир этүүнүн маңызы, баарыдан мурда, мектепке чейинки мекемелердин жана мектептердин ата-энелерге жардам берүүсүндө болуп саналат.

Үй-бүлөлүк тарбия деп, улуу муундар тарабынан үй-бүлөнүн жаш мүчөлөрүн: кичине бала, өспүрүм жана жаштарды коомго пайдалуу, ар тараптан гармониялуу өнүккөн, адеп-ахлак жактан жетилген инсан катары калыптандыруу максатында жүргүзүлгөн аракеттерди айтабыз.

Коомчулуктун талаптарынын үй-бүлөдө туура жана так коюлушу үй-бүлөдө тарбия берүү процессине оң таасир этүүнүн дагы бир негизги жолу болуп саналат. Эгерде мугалим менен ата-энелердин ортосунда тыгыз жана үзгүлтүксүз байланыш болсо, алардын мамилелери бири-бирине ишенүүнүн жана ак ниеттүүлүктүн негизинде түзүлсө, мугалим ар бир үй-бүлө менен бирдикте иштөөсүндө баланын бардык оң жактарына таянса жана аны өркүндөтүүнүн жолун көргөзө билсе, мугалим ата-энелер менен ынтымакташтыктын ийгилигине терең ишенсе, аталардын жана энелердин педагогикалык маданиятын жогорулатууга багытталган иштерди ар дайым жүргүзүп турса, аталган иш жолго салынат.

Ошону менен бирге мугалим балдарды окутуу жана тарбиялоо үчүн ата-энелердин алдында эң жогорку жоопкерчиликти сезип, окуучунун үй-бүлөсүн

бардык жагынан билип жана ар дайым кабардар болуп турушу зарыл. Төмөндөгү өзгөчөлүктөрдү да эске алуу керек: ата-энелерди педагогикалык жактан агартуу боюнча үзгүлтүксүз иш жүргүзүү менен бирге үй-бүлөгө, ата-энелерге балдар аркылуу педагогикалык таасир этүү саналат. Демек, ата-энелердин педагогикалык маданиятын жогорулатууда мектептин ишинин мааниси өтө чоң.

Балдар мектепте, ошондой эле үй-бүлөдө жүргүзүлүп жаткан тарбиялоо процессинин милдеттүү жана активдүү катышуучулары экендиги белгилүү. Ата-энелердин өз ара мамилеси, үй-бүлө мүчөлөрүнө болгон мамилелери үй-бүлө мүчөлөрүнүн баарына бирдей таасир этүүчү үй-бүлө мамилесинин системасын түзөт.

Мындай мамилелер системасы балдарга үй-бүлөдө өздөрүнүн ата-энелерин жакшы көрүүсүн гана ойготпостон, өзүнүн үй-бүлөдөгү инсандык ордун, жоопкерчилик сезимин жана үй-бүлөнүн ролун аңдап - түшүнүүсүн ойготот.

Өзүнүн билгендери, ойлогон ойлору, көкүрөгүн өйүгөн сырлары жөнүндө бирөөлөр менен сырдашуу, бөлүшүүнү каалоо - балдардын табиятына мүнөздүү нерсе. Балдарды үй-бүлөдө тарбиялоону жакшыртуу максатында алардын бул каалоолорун мугалимдер ата-энелерге максаттуу таасир берүү үчүн пайдалануулары зарыл. Мындай таасирдин маанилүү фактору ата-энелердин балдарынын жашоосунун бардык тармактарында бирге болуулары, б.а., балдары менен биргелешип эмгектениши, мектептеги ар кандай иш-чараларды уюштурууга алардын бирге катышуусу, балдары менен бирге конкурстарга, майрамдарга катышуусу, экскурсияга баруулары болуп эсептелет.

Педагогдун баланын класстагы, үй-бүлөдөгү абалына жөнүндө, анын ден соолугуна, коомдук иштеринин ийгилигине кам көрүүсү, алардын ата-энелери менен бирге иш алып барууларына кам көрүүсү окуучулардын үй-бүлөдөгү өз ордун, барк-баасын мурдагыдан да жакшы сездирүүгө көмөкчү болот.

Ата-энелердин мугалимдин кеңеши боюнча үй-бүлөдө радио берүүлөрдү жана теле-көрсөтүүлөрдү өз ара талкуулоолору, ошондой эле үй-бүлөдө окуучулардын китеп окуусун уюштуруу жана ата-энелер менен бирге окугандарын талкуулоолору да ушул максатта кызмат өтөйт. Китепти биргелешип окуу окуучуга китепкөй болууга жардам берет, китептен окугандарын айлана-чөйрөдөгү чындык менен салыштырууга үйрөтөт жана баладагы дагы башка маанилүү сапаттарын өркүндөтөт.

Үй-бүлө тарбиясын өркүндөтүү боюнча бүткүл иштин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн төмөндөгүлөр эске алынышы зарыл:

- үй-бүлөдө тарбия берүү процессинде мектеп жогоруда көрсөтүлгөн оң таасир этүү жолдорунун бүт комплексин колдонуу;
- мугалимдер коллективи үй-бүлө менен өз ара иштешүүнүн жол-жобосуна карата педагогикалык этикалык талапты терең түшүнүү;
- элге билим берүү органдарынын, мекемелеринин өзүлөрү бул ишке коомчулукту кеңири жана ар дайым тартуучу демилгечи болуп, алардын иштерин бардык жагынан колдоого алуусу;
- үй-бүлөдө тарбия берүүгө мугалим жетекчилик кылуу менен, бала мектепке кирерден мурда башталып жана ал окуучу мектепти бүтүрүп чыкканга чейин

улантылуусу.

Мектеп менен үй-бүлө кызматташтыгынын ийгилигин изилдөөлөрдүн негизги маңызы төмөнкүлөр болуп саналат:

1. Мугалим менен окуучунун ортосундагы мамилелердин педагогикалык-этикалык нормаларга так ылайык келиши. Мугалим менен окуучунун өз ара мамилесинде мугалим тарабынан этиканын бир аз гана бузулушу, окуу эмгегин же окуучунун адептик ишин талдоодогу бир аз эле калпыстык кетирүү жөн калбастыгын, мугалим менен үй-бүлөнүн мамилесин кыйындатарын билүү.

2. Мугалим, үй-бүлө, окуучулар ортосундагы мамилелердин негизин жана ата-энелер менен болуучу карама-каршылыктардын себептерин терең түшүнүү.

3. Мугалимдин ата-энелер менен кызматташтыгынын социалдык ролу элдин кызыкчылыгын билдиргендигинде экендигин билүү.

Мына ушундай шартта мектептин мугалим аркылуу ишке ашырылуучу максаттары жана милдеттери үй-бүлөнүн өз ара аракеттеринин негиздеринин психологиялык-педагогикалык маани-маңызы балдар – бир эле мезгилде педагогдордун да, ата-энелердин да адептик таасири астында болушкандыгында. Мектеп менен үй-бүлөнү өз ара таасир этүүчү бир объект байланыштырып турат жана ушундан улам алар адептик позицияда туруп, балага карата бирдей талаптар коюулары зарыл. Эки стиль бири-бирине туура келбей калган учурда тарбия бошондойт да, процесстин өзү татаалдап, анын натыйжалуулугу өтө төмөндөп кетет. Ошондуктан үй-бүлө менен байланышсыз мугалимдин тарбиялык жогорку натыйжаларга жетишүүсү мүмкүн эмес.

4. Мугалим менен ата-энелердин ортосунда болуучу карама-каршылыктардын негизги себептерине окутуу-тарбиялоо процессинин татаалдыгы, анын натыйжалуулугу мектеп менен үй-бүлөдөн тышкары көптөгөн факторлорго байланыштуулугун, ата-энелердин жалпы жана педагогикалык маданият деңгелинин ар түрдүүлүгүн, ата-эненин педагогикалык-этикалык даярдыгынын жоктугун билүү.

Ошентип, ата-энелердин педагогикалык-психологиялык билимин, педагогикалык маданиятын жогорулатууну уюштуруунун бирдиктүү структурасы төмөндөгү звенолорду ичине алат:

- бүт чоң кишилердин бардыгын тарбия берүүнүн негиздери менен күндөлүк басма сөз, радио жана теле көрсөтүүлөр аркылуу жалпы жонунан тааныштыруу;

- уландарды жана кыздарды үй-бүлө турмушуна даярдоо: мектептин жогорку класстарында, кесиптик техникалык окуу жайларында, жогорку окуу жайларында;

- жаш жубайларды жана жаш ата-энелерди балдарды тарбиялоого даярдоо: жогорку окуу жайлардын маданият сарайларында, үй башкармалыгынын алдында, үй-бүлө клубдарында;

- эне, ата болууга даярдоо: балдар жана аялдар консультацияларында, атайын лекторийлерде, жекече жана группалык консультацияларда;

- ата-энелерди мектеп жашына чейинки балдарды тарбиялоого даярдоо: балдар бакчасында;

- ата-энелерди окуучуларды тарбиялоого даярдоо: жалпы билим берүүчү мектептерде, техникумдарда, кесиптик орто окуу жайларында;

- коомдук активисттерди ата-энелер менен иштөөгө даярдоо: педагогикалык маданият университетинде, семинарлардын, курстардын системасында;

- мугалимдерди жана тарбиячыларды ата-энелер менен иштөөгө даярдоо: жогорку окуу жайларында, билимин өркүндөтүү курстарында, семинарларда ж.б.

Педагогикалык маданиятты жогорулатуу ишине көптөгөн мекемелер жана уюмдар катышат. Бирок ата-энелерди жана калкты педагогикалык жактан даярдоодо негизги ролду, албетте, мектеп ойнойт. Мугалимдер өздөрүнүн табигый абалдары боюнча ата-энелерди, үй-бүлөлөрдү, үй-бүлөдө тарбия берүү абалын, балдардын жеке өзгөчөлүктөрүн, билим берүү, тарбиялоо милдеттерин жакшы билишет. Ата-энелердин педагогикалык маданиятын жогорулатуу иши балдардын курактык жана жеке өзгөчөлүктөрүн, алардын үй турмушунун негизги шарттарын жана үй-бүлөлүк тарбия берүү абалын, мектептин жана класстын билим берүү, тарбиялоо милдеттерин эсепке алганда гана натыйжалуу болот. Демек, мугалимдер гана аталарды жана энелерди педагогикалык билим, билгичтиктер жана көндүмдөр менен баарынан жакшы, натыйжалуу куралдандыра алышат.

Ошондуктан жалпы ата-энелерге педагогикалык билим берүү системасында эң орчундуу орунду мектептин өзүндө уюштурулуучу сабактар, педагогикалык окуулар, группалык жана индивидуалдык консультациялар, ата-энелер чогулушу, диспуттар, тегерек столдо жолугушуулар ээлешет.

Балдарды үй-бүлөдө тарбиялоо башка тарбиянын баарынан эмоционалдуу келет, анткени ал ата-энелердин балдарга болгон мээримине жана балдардын ата-энесине карата сезимине негизделет. Ата-энелердин балдарга болгон мээриминин орундуулугу менен акыл эстүү талапты катуу коюусунун айкалышуусу алардын педагогикалык маданиятынын кандайдыр бир деңгелге жетишкендигин белгилейт.

Ошентип, ата-энелерди балдарды тарбиялоого даярдоонун мааниси, барыдан мурда, алардын педагогикалык жана психологиялык билимин, маданиятын жогорулатууда экендиги талашсыз жана бул ишти билим берүү системасынын негизги звеносу болгон мектеп гана натыйжалуу жүргүзө аларын баса белгилейбиз.

Адабияттар:

1. Вигман С.Л. Педагогика в вопросах и ответах. Уч. пособие. - М., 2004.
2. Иванов К.А. Все начинается с учителя. -М.: Просвещение, 1989.
3. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студентов пед. вузов /Под ред. В.А.Сластенина. -М.: Академия, 2007.
4. Сухомлинский В.А. Мугалимге жүз насаат. -М., 1979.
5. Сластенин В.А. Педагогика. -М., 1998.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. -М., 2007.
7. «Шоокум» //Илим, турмуш жана маданият журналы. - Бишкек. 2009-2012-жж.